

Palamæ.

Præsentes scripto commendatæ sententiæ, consubstantialitatem Spiritus, quam habet ad Patrem et Filium, quoad ejus fieri possit exemplis manifestant. Non enim inveniri potest exemplum in Deo undique aptum, et congruens. Quoniam vero et aqua viva secundum gratiam, et operationem appellatur Spiritus sanctus, hujus aquæ dicitur fons et Pater, et Filius, quandoque vero et ipso Spiritus sanctus. Qui autem ista dicta hic protulit, quædam missa fecit, quibusdam vero abutitur. Atque ita eos qui in hæc inciderint, eam ad suam pravam et perversam sententiam traducere posse existimot.

Nicæni.

Sane quidem significant consubstantialitatem Spiritus ad Patrem, et Filium hæc sententiæ, non tamen hoc solum; verum et ab ipsis esse, et procedere Spiritum sanctum. Quod enim saltem ex Patre esse indicent, tu quoque das atque concedis. Hoc autem dato, dicere non poteris quid sit causæ cur eadem ad Patrem non modo consubstantialitatem, verum etiam ab ipso esse denotent; ad rationem autem Filii solam consubstantialitatem declarent: præsertim cum neque reciprocentur ista nomina. Verum constet sane Filius consubstantialis Spiritui, forma vero, seu fragrantia, seu flatus ipsius minime dicatur. Quemadmodum igitur, cum audimus Filium dici formam Patris, vel suaveolentiam, seu qualitatem, non solum cum esse consubstantialitatem ipsi, verum et ab ipso provenire intelligimus: ita et Spiritum sanctum natum, formam, redolentiam, et operationem Filii dictum esse propter hæc utraque existimabimus. Quid enim est, quamolirem eadem aliter in Patre ad Filium et Spiritum, aliter in Filio ad Spiritum intelligantur (1)? ita vero et eorum quæ antea concesseras, oblitus, rursus Spiritum ais secundum gratiam aquam vivam appellari, et hujus aquæ Filium esse fontem. Verum si ista gratia non est divulsa, neque sejuncta ab essentia et persona Spiritus, id enim concessisti; quonam tandem pacto divina persona Spiritus una cum gratia ex Filio non emanabit?

Yecci in nonam.

Præsentes litteris mandatæ sententiæ, in quibus Patres theologicæ assorunt, cunctas proprietates Patris naturaliter transire ad Filium ex eo natum, collectæ sunt hic in approbationem hujus, quod Spiritus sit, proficiscatur, atque profluat etiam ex Filio, quemadmodum sane et a Patre juxta sententiam sancti Cyrilli. Si enim dicendarum sententiarum præscripta paternitatem tantum, et gignere a Filio excipiunt, perspicuum est atque patet Filium non esse quidem veluti Patrem, et geni-

(1) Græce τις ἡ ἀποκλήρωσις, quæ ista est exhereditatio, seu sortis privatio ut eadem aliter in Patre, aliter in Filio intelligantur. Quasi dicat, Quare privatis et exhereditatis Filium ea sorte, ut quæ de ambobus, Patre, inquam, et Filio, similiter

A

Τοῦ Παλαμᾶ.

Αἱ συνειλεγμέναι παροῦσαι ῥήσεις διὰ παραδειγμάτων τὸ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον παριστῶσι τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὸ ἐγγωροῦν. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ εὐρεῖν παράδειγμα πάντη κατὰλληλον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὕδωρ ζῶν καλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνέργειαν, τούτου τοῦ ὕδατος καλεῖται πηγὴ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ δὲ τὰς ῥήσεις ταύτας ἐνταῦθα προενεγκῶν, τὰς μὲν παρῆκε τούτων, ταῖς δὲ παραχρῆται. Καὶ οὕτω δ' αὐταῖς οἴεται κλέπτειν πρὸς τὴν οἰκειαν κακόνοϊαν τοὺς ἐντυγχάνοντας.

Τοῦ Νικαίας.

Β Δηλοῦσι μὲν καὶ τὴν ὁμοουσιότητα πρὸς Υἱὸν καὶ Πατέρα τοῦ Πνεύματος αὗται αἱ ῥήσεις; ὡς ταῦτο μέντοι γε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχειν, καὶ προῖέναι. Τὸ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς γοῦν ὑπάρχειν καὶ αὐτὸς συγχωρεῖς σημαίνειν. Τοῦτο δὲ δοῦς, οὐχ ἔξεις εἰπεῖν, διατί τὰ αὐτὰ πρὸς μὲν τὸν Πατέρα οὐ τὴν ὁμοουσιότητα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ εἶναι παρίστησι, πρὸς δὲ τὸν Υἱὸν τὴν ὁμοουσιότητα μόνον; καὶ ταῦτα μετ' ἀντιστροφῶν τούτων τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὄντος μὲν καὶ τοῦ Υἱοῦ ὁμοούσιου τῷ Πνεύματι, μορφῆς δὲ ἢ εὐωδίας, ἢ πνοῆς αὐτοῦ μηδαμῶς λεγομένου. Ὡς περ οὖν τὸν Υἱὸν μορφὴν τοῦ Πατρὸς, ἢ εὐωδίαν, ἢ ποιότητα ἀκούοντες, οὐχ ὁμοούσιον μόνον αὐτῷ νοοῦμεν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ προϊόντα; οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα πνοὴν καὶ μορφὴν, εὐωδίαν τε καὶ ἐνέργειαν τοῦ Υἱοῦ, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα νομοῦμεν εἰρησθαι. Τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις, ἄλλως μὲν ἐπὶ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, ἄλλως δ' ἐπὶ Υἱοῦ πρὸς τὸ Πνεῦμα ταῦτα νοεῖν; Σὺ δὲ καὶ τῶν πρὸς τούτου ὁμολογημένων ἐπιλαθόμενος, πάλιν τὸ Πνεῦμα φῆς κατὰ τὴν χάριν ζῶν ὕδωρ καλεῖσθαι, καὶ τούτου τὸν Υἱὸν εἶναι πηγὴν. Ἄλλ' εἰ ἡ χάρις αὕτη μὴ διέσπασται τῆς οὐσίας, καὶ ὑποστάσεως, τοῦτο γὰρ συνεχώρησας, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ὑπόστασιν μετὰ τῆς χάριτος ταύτης πηγάζσειεν ἂν ὁ Υἱός;

Τοῦ Βέκκου εἰς τὴν Θ.

Δ Αἱ παροῦσαι γραφικαὶ ῥήσεις, ἐν αἷς αἱ Πατέρις ἐθεολόγησαν, πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἕδια φυσικῶς διαβαίνειν ἐπὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱὸν, κατεστρέθησαν ἐνταῦθα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὑπάρχειν, καὶ προῖέναι, καὶ πηγάζειν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον. Εἰ γὰρ τὴν πατρότητα καὶ τὸ γεννᾶν μόνον ἀφαιροῦνται ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ οἱ τῶν ῥηθισομένων ῥήσεων προσδιορισμοί, εὐδελον ὡς ὁ Υἱός μὲν ὡς Πατὴρ καὶ γεννητὸς οὐκ ἔσται, Πνεῦμα δὲ τὸ ἐκ τῆς πατρικῆς ἀναβλύζον

ad rationem Spiritus sancti dicuntur: non etiam similiter intelligantur: quo eodem vocabulo utitur Bessarion in propugnatione ac defensione doctrinae inscriptionis Yecci. Nos tamen utrobique in versione non verba, sed sensum secuti sumus.

οὐσίας, καὶ ἐκ τῆς μὴ γεννώσσης οὐσίας τοῦ Υἱοῦ Ἀναβλύζον ἔσται, καὶ προχεόμενον.

Τοῦ Παλαμῆ.

Ὀντως ἀσυλλόγιστον ἡ δυσσεβεία. Διαβαίνει γὰρ ἀκούων ὁ Βέκκος οὗτος ἐπὶ τὸν Υἱὸν τὰ τοῦ Πατρὸς ἴσα φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς, τὰ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἐνόμισαν ἴδια, ἀλλ' οὐχὶ τὰ τῆς φύσεως. Οὐκοῦν κατὰ τὴν αὐτοῦ σύνασιν, ἣν ἐν ταῖς τῶν θεοφόρων κέκτηται θεολογίαις, τοῦ Θεοῦ Κυρίλλου γράφοντος ἐν τοῖς *Θησαυροῖς*, Πῶς οὐκ ἔσται Θεὸς τὸ Πνεῦμα, ὅλην ἔχον οὐσιωδῆ τὴν ἰδιότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὴν ἰδιότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἔξει, γέννημά τε καὶ γεννήτωρ ἔσται καὶ πατὴρ τῶν εἰσῶν, τὸ γεννᾶν καὶ ἐκπορεύειν ἔχον, οὐ τί ἂν ἀκουσθεῖη δυσσεβίστερόν τε καὶ ναίωτερον; Τὸ αὐτὸ δὲ πείσεται πάλιν ὁ αὐτὸς σχεδόν, καὶ ὅταν ἀκούσῃ τοῦ μὲν ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ λέγοντος ἐν τῷ ἡ' τῶν *Δογματικῶν* · Πάντα ἔσα ἔχει ὁ Πατὴρ καὶ τοῦ Πνεύματος ἔστι, πλήν τῆς ἀγεννησίας · καὶ τοῦ τῆς θεολογίας ἐπιωνύμου Γρηγορίου γράφοντος ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐπ' Αἰγύπτου πλεύσαντας, Πάντα ἔσα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, πλήν τῆς υἱότητος. Πόσης δὲ ἀνοίας πάλιν τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ἀκοῦειν, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσεως δοξάζειν; Ὡσπερ εἰ μία ἦν καθάπερ οὐσία, οὕτω καὶ ὑπόστασις ἐπὶ Θεοῦ · πρὸς δὲ καὶ τὸ μὴ συνορεῖν ὡς ἐπὶ Πατρὸς καὶ ἐκ Πατρὸς λέγεται τὸ Πνεῦμα, οἱ Πατέρες εἶναι τὸν Υἱὸν ἀπαγορεύοντες συναπαγορεύουσι καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα κοινωνίαν, κατὰ τὴν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα.

Τοῦ Νικαίου.

Μὴ οὕτως ἐκείνων οἶον τὸν σοφὸν ἄνδρα περὶ τὰ θεολογικὰ ἀμσθαίνειν, ὡς τὰ τοῦ Πατρὸς ὑποστατικὰ διαβαίνειν κατὰ τὸν Υἱὸν οἶσθαι. Τὸ μὲντοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύειν, οὐχ ἢ πατὴρ ὁ Πατὴρ ἔχει, ἢ γὰρ τοιοῦτος πρὸς τὸν Υἱὸν ἀναφέρεται, ἀλλ' ἢ προβολεύς. Τὸ δὲ προβολεύς μὴ ὑποστατικὸν τοῦ Πατρὸς ἔνομα εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀδύνατον εἶναι καὶ τῷ Υἱῷ συνελθεῖν · εἴπερ Κυρίλλῳ πειστέον βέλτιον ἢ καθ' ἡμᾶς θεολογηκότι · « Πάντα γὰρ ἔστιν, εἰπὼν, ὁ Υἱὸς ὅσα καὶ ὁ Πατὴρ, διχα μόνου τοῦ εἶναι Πατὴρ » εἶτα ἐπάγει, « Ἴδιον ἔχων τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἐμπεφυκὸς ἅγιον Πνεῦμα. » Καὶ οὐκ ἐνόμισε μάχεσθαι τὸ μήτε Πατέρα τὸν Υἱὸν εἶναι, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα, δηλονότι ἕτερον εἶναι νομίζων, καθὼς Πατὴρ ἔστιν ὁ Πατὴρ, καὶ ἄλλο καθὼς προβολεύς, κάκεινο μὲν τῷ Υἱῷ ἀκοινωνήτων εἶναι, τοῦτο δὲ καὶ μάλα συμβαίνειν. Ἀλλαγῶ δὲ καὶ σαφέστερον τοῦτο ποιῶν, ὡς διχα μόνου τοῦ εἶναι Πατὴρ λέγει, ἀλλὰ διχα μόνου τοῦ τεκεῖν, εἶλον ὡς τὸ τεκεῖν μόνον αὐτοῦ, καὶ τὴν πατρότητα ἀφαιρῶν, οὐ μὲντοι γὰρ τὸ πρὸς βίλλειν. Σὺ δὲ καὶ πειρᾶ παραλογίζεσθαι οὐκ οἶδ' ἡμᾶς εἶτε σαυτὸν διὰ τινος ῥητοῦ τοῦ Θεοῦ Κυρίλλου, δοκοῦντος μὲν τι ἕμοιον ἔχειν τοῖς προκειμέναις, πολὺ δὲ ὅμως τὸ ἀνόμοιον περιφέρωντος. Πάμπλου γὰρ διαφέρει τὴν φυσικὴν ἰδιότητα τοῦδὲ τινος

tozem, at Spiritum ex paterna substantia emanantem, etiam ex non generante substantia Filii emanare atque profluere.

Palamae.

Revera expers rationis et imprudens est impletas. Cum enim iste Veccus audit proprietates Patris naturaliter et essentialiter transire ad Filium, proprietates paternae hypostaseos, non autem naturae opinatur. Ergo secundum suam prudentiam, quam in theologicis scriptionibus deiferorum Patrum tenet ac possidet, cum D. Cyrillus scribat in *Thesauris* : Quomodo Spiritus non erit Deus, totam habens essentialem proprietatem Patris ac Filii? Proprietatem Patris ac Filii habebit Spiritus, eritque Filius et Genitor, Paterque luminum, gignere, et producere habens, quo quid magis impium atque absurdus audiri potest? Quod idem fere acedat ipsi etiam, cum audierit sacrum Damascenum, affirmantem in octavo *Dogmaticorum*, Omnia quaecumque habet Pater, habere et Spiritum, excepta ratione iugentis; et Gregorium cognomento Theologum, scribentem in oratione ad eos qui ab Aegypto navigarant, Omnia quae sunt Filii, esse quoque Spiritus sancti, excepta filiatione. Rursus vero, quantae est stultitiae, ex substantia audire, et ex Filii persona opinari? quasi vero una sit in Deo tanquam essentia, ita et hypostasis. Praeterquam quod etiam non animadvertat, quod cum Spiritus Patris esse, et ex Patre dicatur, qui negant Filium esse Patrem, simul etiam negant communem esse Filio cum Patre proprietatem productivam.

Nicani.

Ne putes illum vtrum docuum, rerum theologicorum sic rudem et imperitum esse, ut proprietates hypostaticas Patris, etiam transire ad Filium opinetur. Attamen producere Spiritum sanctum Pater habet, non quatenus Pater est, qua enim talis, refertur ad Filium, sed qua productor. Nomen autem productoris non est hypostaticum Patris: et propterea fieri potest, ut Filio conveniat, si quidem Cyrillo credendum est, qui de rebus theologicis melius quam nos disseruit. Cum enim dixisset: « Omnia est Filius, quae et Pater, eo solo excepto quod sit Pater, » postea subiungit: « Proprium habens Spiritum sanctum, qui ex ipso, et in ipso insitus atque innatus est. Neque ista putavit secum pugnare, Filium non esse Patrem, et ab ipso esse Spiritum, nimirum aliud esse existimans Patrem qua Pater est, et aliud qua productor. Illudque commune esse Filio cum Patre minime posse: hoc vero maximo illi convenire. Porro autem sibi et magis clarum hoc faciens, non dicit eo solo excepto, quod sit Pater, sed excepto solo gignere; videlicet, solum generare, ac paternitatem, non tamen producere excipiens. Tu vero et conaris decipere nos ne, an teipsum, nescio, sententia quaedam D. Cyrilli, quae quidem videtur simile quid habere vel proposita, multum tamen dissimilissimum in se continet. Plerimum enim interest dicere,

proprietas naturalem alicujus habere aliquem, et ejus proprietates naturaliter; illud enim solummodo ad identitatem substantiæ pertinet, hoc vero quasdam notiones personales communes esse significat; naturaliter tamen quæ sint, et essentialiter, ne accidenti, et quod est per participationem, detur locus. Illud autem omnia quæ sunt Patris, esse etiam Spiritus, præter rationem ingeniti, et illud omnia Filii esse quoque Spiritus, excepta filiatione, nescio cur temere disputationi a te injecta sint. Etenim nos pie quidem ista intelligimus; si vero aliquis non recte sentiat de mente sanctorum, vel alios calumniatur, ipse sit in culpa. Si quis enim adimat Spiritui proprietatem ingentam Patris, hoc autem est eum qui sine causa sit, causam aliarum personarum existere; qualem amplius hypostaticam proprietatem Patris ipsi relinquet? itemque si quis Filium cum Spiritu conferens, atque alterum cum altero, solum cum solo comparans, Spiritum esse Filium neget, in cæteris omnibus neque, atque Filium eum esse credens; quamnam amplius ipsi proprietatem hypostaticam impertiet? siquidem paternam non impertiet? Neque enim de Patre agebatur, neque cum ipso comparatio facta est: fac tamen cum eo factam esse; neque sic ipsi ulla proprietas Patris relinquatur, cum in omnibus sit juxta Filium, eo excepto, quod sit Filius. Atque proinde causatus a Patre prorsus existat, sicut et Filius. At neque ullam proprietatem Filii ipsi tribuet: Quam enim? siquidem hæc est proprietas hypostatica Filii, ut sit Filius. Quam quidem a Spiritu prævenientes excipimus. Ad illud autem cum audimus, ex substantia esse Filii, ex illius quoque persona intelligere, non esse mirum, satis antea dictum est. Quod vero ait magnæ esse dementiæ non animadvertere, quod cum Spiritus Patris esse, et ex Patre dicatur, qui Patrem esse Filium negant, simul etiam negant ipsi commune esse cum Patre producere; fortassis vel etiam sibi æqualem amentiam objicit, forsitan etiam et majorem, quo intelligens absurditatem, tamen eam admittit: propterea, quod Spiritus Filii Spiritus esse dicatur. Si enim Spiritus juxta suam sententiam Patris, et ex Patre esse dicitur, qui Patrem esse Filium negant, non tantum simul negant communem esse Filio cum Patre vim producendi, sed etiam negant Spiritum dici Filii. Vel si hanc amentiam vitare voluerit, in aliam longe majorem incidet; ut non dicat neque sentiat Spiritum esse Filii Spiritum. Atque ita affirmabit ea quæ toti Scripturæ sacræ contraria sint. Hunc in modum istam quoque rationem confutavimus, eum multum inconsiderantiæ in se continuoat.

Vecci in decimam.

Præsentes, quas Patres scripto prodiderunt, sententias, in quibus theologice asseruerunt Filium esse proprium Patris, utpote, qui ex ipsius essentia sit, et ex ipso esse, quippe proprius ipsius essentiæ existat, hic subjecimus; ut hinc liceat volenti agnoscere Spiritum, ob eam causam dici

λέγειν εχειν τὸν δεῖνα, ἢ τὰ αὐτοῦ ἰδιώματα φυσικῶς. Τὸ μὲν γὰρ πρὸς τὴν τῆς οὐσίας μόνον φέρεται ταυτότητα· τὸ δὲ τὴν τινῶν μὲν προσωπικῶν γνωρισμάτων κοινωνίαν σημαίνει· φυσικῶς μέντοι γε ταύτην καὶ οὐσιωδῶς οὔσαν, ἵνα μὴ τῷ συμβεβηκότι, καὶ τῷ κατὰ μετοχὴν χώρᾳ δοθείη. Τὸ δὲ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, πληρὴ τῆς ἀγέννησίας, ἢ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος εἶναι πληρὴ τῆς υἰότητος, οὐκ οἶδ' ὅτου χάριν τῷ λόγῳ παρέβριπται· ἡμεῖς μὲν γὰρ εὐσεβῶς ταῦτα νοοῦμεν· ἂν δὲ τις ἢ μὴ αὐτὸς ὑγιαίνῃ περὶ τὴν τῶν ἁγίων διάνοιαν, ἢ ἐτέρους συκοφαντῇ, ἐκείνου τὸ ἔγκλημα. Ἀφελὼν γὰρ τις τοῦ Πνεύματος τὸ ἀγέννητον ἰδιώμα τοῦ Πατρὸς, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀνάιτιον εἶναι, αὐτὸν δὲ αἴτιον εἶναι τῶν ἄλλων προσώπων, ποῖον εἶναι ὑποστατικὸν ἰδιώμα τοῦ Πατρὸς αὐτῷ καταλείψει; Ὅμοίως ἂν τις τὸν Υἱὸν πρὸς τὸ Πνεῦμα συγκρίνων, καὶ ταῦτα μόνον πρὸς ἄλληλα παραβάλλον, τὸν Υἱὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα ἀρνοῖτο, τὰλλα πάντα κατὰ τὸν Υἱὸν εἶναι πιστεύων αὐτῷ· τίνας εἶτι αὐτῷ μεταδώσει ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων; πατρικῶν μὲν γὰρ οὐκ ἂν μεταδώσῃ. Ὅσπερ γὰρ περὶ Πατρὸς ἦν ὁ λόγος, οὕτως περὶ τοῦτου ἢ παραβολῇ· οὕτε καὶ εἰ πρὸς τοῦτον ἦν, οὐδ' οὕτως αὐτῷ οὐδὲν ἰδιώμα λιφθήσεται τοῦ Πατρὸς, πληρὴ τοῦ Υἱοῦ εἶναι, τὰλλα πάντα κατὰ τὸν Υἱὸν ὄντι, καὶ αἰτιατῶ τοῦ Πατρὸς πάντως ὡς Υἱοῦ ὄντι· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ υἱοῦ, τίνας γὰρ; εἴπερ τοῦτ' ἐστὶ τῷ Υἱῷ ὑποστατικόν, τὸ εἶναι Υἱός· ὃ φθάσαντες ἀφαιρούμεν τοῦ Πνεύματος. Πρὸς δὲ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ ἀκούοντας ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ νοεῖν μὴ θαυμαστὸν εἶναι, ἱκανῶς εἴρηται πρότερον. Ὁ δὲ καὶ πολλῆς ἀνοίας εἶναι φησι τὸ μὴ συνορᾶν, ὡς ἐπεὶ Πατὴρ καὶ ἐκ Πατρὸς λέγεται τὸ Πνεῦμα, οἱ Πατέρες εἶναι τὸν Υἱὸν ἀπαγορεύοντες συναπαγορεύουσι καὶ τὴν κατὰ τὸ προβάλλειν τῷ Υἱῷ κοινωνίαν πρὸς τὸν Πατέρα, ἵπως ἢ καὶ ἐαυτῷ τὴν ἴσην ἐγκαλῶν ἀνοίαν, τάχα δὲ καὶ μείζονα, ὅσον συνιεὶς τὸ ἄτοπον δέχεται ὁμῶς, διὰ τὸ Πνεῦμα· Πνεῦμα λέγεσθαι Υἱοῦ. Εἰ γὰρ Πατὴρ καὶ ἐκ Πατρὸς κατ' αὐτὸν λέγεται τὸ Πνεῦμα, οἱ Πατέρες εἶναι τὸν Υἱὸν ἀπαγορεύοντες οὐ τὴν κατὰ τὸ προβάλλειν τῷ Υἱῷ πρὸς τὸν Πατέρα κοινωνίαν συναπαγορεύουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱοῦ λέγεσθαι. Ἡ ταύτην φεύγων τὴν ἀνοίαν, εἰς ἐτέραν πολλῶν μείζονα ἐμπεσεῖται, μὴ λέγειν, μηδὲ φρονεῖν τὸ Πνεῦμα Πνεῦμα Υἱοῦ. Καὶ οὕτως ἀπάσῃ Γραφῇ τάναντία ἐρεῖ. Οὕτω καὶ οὕτως ὁ λόγος ἐληλεγκται πολὺ τὸ ἀνεπίστατον περιφέρων.

Του Βάκκου εἰς τὴν ε'.

Αἱ παρούσαι γραφικαὶ ῥήσεις, ἐν αἷς οἱ Πατέρες ἐθεολόγησαν ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὄντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὡς ἴδιον ὄντα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, κατεστρώθησαν ἐνταῦθα ἵνα εἴη τῷ βουλομένῳ ἐντεῦθεν διακινῶσκειν, ὡς καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦτο ἴδιον τοῦ Υἱοῦ λέγεται

εἶναι, διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἶναι. Καὶ αὖ διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ λέγεται εἶναι, διὰ τὸ τῆς τοιαύτης οὐσίας ἴδιον ἀγαθὸν εἶναι αὐτό. Ὅπερ ἐμφαίνει καὶ τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Πνεύματος ὁμοουσιότητα. Εἰ γὰρ κατ' ἄλλον τινὰ λόγον ὁμοουσιότητος, ὁποῖός ἐστιν ὁ περὶ δύο τινῶν ὁμοουσιῶν λεγόμενος, ἐν οἷς οὐκ ἐστὶ διὰ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, ἦν ἂν τὸ Πνεῦμα ἴδιον τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ, ἦν ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἴδιος τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πνεύματος, διὰ τὸ ἀντιστροφῶν τῆς τοιαύτης ὁμοουσιότητος. Ὅπερ οὐτε ἐβρέθη παρὰ τινος τῶν ἀγίων, οὔτε ῥηθήσεται ποτε παρὰ τοῦ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων αἰρουμένων. Ἡ δὲ τοιαύτη ὁμοουσιότης οὐδὲ κυρίως ὁμοουσιότης ἐστίν, ἀλλ' ἡ συνάπτουσα τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, ὡς δι' αὐτοῦ ἢ ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχον φυσικῶς τι καὶ οὐσιωδῶς. Καὶ μαρτυρήσει τοῦτο ἡ ἐνταῦθα καταστρωμένη τοῦ μεγάλου Βασιλείου ῥῆσις, ἡ προδύως λέγουσα μὴ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις ὁμοουσία λέγεσθαι. Προστίθενται δὲ ταῖς τοιαύταις ῥήσεσι καὶ ἕτεραι ῥῆσις, ἀδελφούσαι διὰ τοῦτο εἶναι τὸν Υἱὸν ὁμοουσιῶν τῷ Πατρὶ, διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἶναι, ἢ λέγει τῷ βουλομένῳ ἐνταῦθεν διαγινώσκειν, ὡς καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦτο ἐστὶ τῷ Υἱῷ ὁμοουσιῶν, διὰ τὸ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἐστίν. Ἔτι δὲ προσεπενείρονται ταύταις καὶ ἕτεραι ῥῆσις, αἱ δηλοῦσαι τὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὁμοουσιῶν, διὰ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ εἶναι αὐτό.

Τοῦ Παλαμῆ.

Ἰδιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὡς ἐξ αὐτοῦ γεννηθείς· ὡς δ' αὖτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καθὰ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς πρὸς Εὐνομιανούς φησι κεφαλαίοις, γράφων, Τὴν πρὸς τὸν Πατέρα οικειότητα νοῦ τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Λέγεται δὲ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, καθὰ περὶ αὐτὸς ἐν ἡ' κεφαλαίῳ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον φησιν, ὡς κατὰ φύσιν ὑκειωμένον αὐτῷ. Ἔστι δὲ τῶν ἀδυνάτων τὰ τῇ φύσει ταυτὰ μὴ καὶ ἀλλήλοις οικεῖα εἶναι. Οὐ λέγεται δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος, ἵνα μὴ δόξη Πατὴρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἅτε τοῦ Υἱοῦ Πατέρα δεικνύοντος τὸν οὐπερ ἂν λέγοιτο ὁ Υἱός. Ὁ δὲ Βέκκος οὗτος ἐκ τῶν ὑγιῶς ἐνταῦθα καταστρωμένων ῥήσεων οὐδὲν συνάγει ὑγιῆς. Ἐξελέγχεται μέντοι καὶ παρ' αὐτοῦ λέγων, διὰ τὸ ὁμοουσιῶν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ λέγεσθαι τὸ Πνεῦμα. Οὐ γὰρ ἐστὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως. Συμβῆσεται γὰρ ἐξ ἀλλήλων εἶναι ταῦτα. Διὸ οὐδεὶς οὐδέποτε τῶν ἀπάντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶρηκεν ἐκ τῆς ὑποστάσεως εἶναι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Τοῦ Νικαίας.

Οὐκ ἀρκεῖ μόνον τὸ φάναι· δεῖ δὲ καὶ τὴν ἀνάγκην προσθεῖναι. Τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις, ἴδιον μὲν τοῦ Πατρὸς λέγοντας τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι αὐτὸ ἀκούειν, ἴδιον δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἀκούοντας, μὴ τὸν αὐτὸν νοεῖν τρόπον, ὡς ἐξ Υἱοῦ δευτεροῦ λέγον τὸ εἶναι, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἕτερον ἀναπλάτ-

proprium esse Filii, propterea quod ab Ipsius essentia sit. Et rursus, idcirco dici ex substantia Filii esse, quia talis substantiæ proprium bonum ipse constat. Quæ res indicat etiam consubstantialitatem Spiritus ad Filium. Si enim secundum quamdam aliam consubstantialitatis rationem, qualis est inter duo consubstantialia. In quibus non est alterum per alterum, Spiritus esset proprius Filii, et ex substantia Filii etiam filius esset proprius Spiritus sancti, et ex substantia Spiritus: siquidem ejusmodi consubstantialitas reciprocatur, quod nemo sanctorum dixit, neque aliquis unquam dicet, qui inter pios et orthodoxos ascribi voluerit. Ejusmodi autem consubstantialitas neque proprie est consubstantialitas, sed ea quæ alterum eum altero conjungat, utpote quod per ipsum, vel ex ipso naturaliter atque substantialiter existat. Idquo testabitur, quæ hic subjicitur Basilii Magni sententia, quæ aperte indicat, ea quæ germana, fraterna quo sunt, minime consubstantiali adici. Ad hæc dicta sanctorum alias præterea addimus sententias, quæ significant propterea esse Filium consubstantialem Patri, quia ex ipsius substantia sit. Ut hinc liceat volenti agnoscere, Spiritum quoque ob eam causam esse consubstantialem Filio, quia ex ipsius substantia est. Præterea cum his aliæ sententiæ connectuntur, quæ declarant consubstantialitatem Spiritus ad Patrem, et Filium, quia ex Patre per Filium ipse sit.

Palamæ.

Proprius est Filius Patris, tanquam ab ipso genitus; similiter et Spiritus sanctus est proprius, quippe qui ab ipso procedit; sicut et magnus Basilii in capitibus adversus Eunomium scribens ait: « Proprietatem Spiritus ad Patrem intelligo, quoniam ex Patre procedit. » Dicitur autem Spiritus Filii, quemadmodum idem ipse Basilii, in octavo capite ad Amphilochium, affirmat; quippe ipsi natura conjunctus sit. Nullo autem modo fieri potest, ut quæ natura eadem sunt, non etiam inter se conjuncta existant. Cæterum, Filius Spiritus sancti esse non dicitur, ne Spiritus sanctus Pater esse videatur; quippe Filius Patrem eum ostenderet, cujus diceretur Filius. Verum iste Veccus ex iis quas hic subjicit, litteris conscriptis sententiis, nihil veri colligit. Attamen coarguitur et a se ipso, cum dicat propter consubstantialitatem Spiritum dici Filii; sic enim non erit et ex hypostasi; continget enim ut alter ob altero existat, Proinde nemo unquam omnium dixit, Spiritum sanctum ex hypostasi esse Filii, sed Patris.

Nicæni.

Non est satis tantum affirmare, verum opus est necessitatem quoque addere; quid enim est causam, cum dicimus Spiritum proprium esse Patris, etiam ex Patre esse intelligamus? Cum vero audimus Spiritum proprium esse Filii, non eodem modo interpretemur, tanquam et ex Filio videlicet.

habeat esse; sed secundum aliam rationem quam ipse velut in somnis ad arbitrium fugit. Dictum enim magni Basilii, quod adducis, nobiscum potius facit; et imprudens contra te illud affert. Cum enim unius atque ejusdem rei, nimirum hujus, quod est Spiritum sanctum natura cum Patre Filioque conjungi, demonstrationes requirat doctor, illud quod est ex Patre procedere et illud Filii dici atque esse, producit, ad idem pertinere, atque idem valere, et ambo existimans: cujus enim dicitur Spiritus, ab eo sane et spiratur. Tu vero absurdum, quod sequitur, et illud quod necessario recipitur, estque tuis dictis consentaneum, cum subterfugere coneris, etiam si valde nolis, adversariis patrocinaris. Non enim, inquis, Filius dicitur Spiritus sancti, ne Spiritus Pater ipsius esse videatur; etiam tu ipso concedens relativa recipiatur: quemadmodum et nomen Spiritus, cum sit relativum, ut etiam tu velis nolis lateberis, ad spirantem infertur, ab eoque spiratur, cujus et dicitur Spiritus. Existimas autem cum ex substantia Filii esse Spiritum dicimus, etiam ex persona illius esse minime fateri nos cogi: et ad hoc probandum, veselo unde absurdum aliquod videris colligere. Sic enim inquis: Alter ab altero erit; tanquam videlicet fieri possit, ut et Filius ex substantia Spiritus, et propterea etiam ex ipsius hypostasi dicatur; quantum ego conjectura perspicio, et ex tua mente intelligo; nihil enim ipse declaras. Atqui hoc idem nostrae sententiae magnum est argumentum: siquidem nunquam usquam reperies, non in sacris Litteris, non apud doctores, Filium, vel Patrem, qui ex substantia Spiritus dicantur: quia nimirum neque ex hypostasi illius sint. At si solum consubstantialitatem, ut vos vultis, haec vox, Ex substantia, inquam, esse Filii, vel Patris significaret; nil obstatet, quominus hoc etiam de illis diceretur. Quod si nemo sanctorum ex hypostasi Filii esse Spiritum dixit, at ex Filio esse et a Filio existere fassi sunt. Quae verba maxime existentiam Spiritus significant. Occidentales autem Patres atque doctores etiam ex Filio procedere affirmant. Ex Filio autem cum audis, nisi personam Filii intellexeris, nitium sane sit. Alioquin tu neque ex hypostasi Patris, diceres esse Spiritum, nisi Gregorius Nyssenus, et is fere semel, in suis orationibus dixisset Spiritum ex paterna hypostasi procedere. Verum ex Patre audiens, cujus rei plena est omnis Scriptura, cuncta alia prius quam hypostasim Patris intelligeres, quam plane puerilis sunt ista mentis. Uter igitur vestrum, tunc, an Vecens, nihil sani colligat, ratione ipsa satis demonstratum est.

Vecci in undecimam.

Quoniam quidam, cum audiunt, Spiritum sanctum ex substantia esse Filii, aliud alunt esse ex substantia, et aliud ex persona, cum perspicere non valeat, nomen Filii hypostaticam esse nomen, et qui dicit, ex substantia Filii, totum significat

Α τεις ὡς ἐν ὀνειροῖς κατ' ἐξουσίαν. Ὁ γὰρ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπάγεις ὑπὲρ ἡμῶν μᾶλλον, καὶ κατὰ σαυτοῦ λέληθας προκομίζων. Ἐνδὲ γὰρ τοῦ αὐτοῦ τοῦ κατὰ φύσιν ὑκειῶσθαι Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποδείξεις ζητῶν ὁ διδάσκαλος, τό τε ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεσθαι τε καὶ εἶναι, προάγει, εἰς ταυτὸ φέρειν, καὶ ταυτὸ δύνασθαι καὶ ἀμφω οἰόμενος. Οὐ γὰρ λέγεται Πνεῦμα, ἐξ ἐκείνου δῆπου καὶ πνεῖται. Σὺ δὲ τὸ ἐπόμενον ἀτοπον καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀντιστροφὴν τοῖς σοῖς λόγοις ὀκλουθοῦσαν ἐκφύγειν πειρώμενος, καὶ μὴ σφῆδρα βουλόμενος τοῖς ἐναντίοις συηγορεῖς. Οὐ γὰρ λέγεται, φῆς, τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱός, ἵνα μὴ Πατὴρ αὐτοῦ δόξῃ τὸ Πνεῦμα, ὁμολογῶν καὶ αὐτῆς τὰ ἀναφορικὰ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι, ὡς καὶ τὸ τοῦ Πνεύματος ἕνομα ἀναφορικὸν ἔν, ὡς καὶ αὐτῆς ἢ ἐκῶν ἢ ἀκῶν ὁμολογήσεις, πρὸς τὸν πνέοντα ἀναφέρεσθαι, πνεῖσθαι τε ἐξ ἐκείνου, ὃ καὶ λέγεται Πνεῦμα. Τὸ δ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ λέγειν εἶναι τὸ Πνεῦμα μὴ ἀναγκάζειν οἰόμενος καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως εἶναι αὐτοῦ, καὶ ἀτοπὸν τι συνάγειν δοκεῖς, οὐκ οἶδ' ὅθεν εἰς τὴν τούτου παράστασιν οὕτω γὰρ ἔσονται, φῆς, ἐξ ἀλλήλων, ὡς ἐγγωροῦν δηλαδὴ καὶ τὴν Υἱὸν ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος οὐσίας λέγεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, εἴ τι τῆς σῆς διανοίας ἐγὼ στοχάζομαι. Οὐδὲν γὰρ αὐτῆς ἀποσαφείς. Καίτοι τοῦτ' αὐτὸ τοῦ ἡμετέρου λόγου μέγα μαρτύριον. Οὐδέποτε γοῦν οὐδαμοῦ τὴν Υἱὸν ἢ τὸν Πατέρα εὐρήσεις, οὐ παρὰ τῆ Γραφῆ, οὐ παρὰ τοῖς διδασκάλοις ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος οὐσίας εἶναι λεγόμενον, διὰ τὸ μὴδ' ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ δῆπουθεν εἶναι. Καίτοι αἱ τὸ ὁμοούσιον μόνον, ὡς ὑμεῖς βούλοσθε, αὕτη ἡ λέξις, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πατρὸς λέγω, ἐσήμαιναν, οὐδὲν, ἂν ἐκώλυε καὶ τοῦτο ῥηθῆναι. Εἰ δὲ μὴδεὶς τῶν ἀγίων ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα ἐκήρυξεν, ἀλλ' εἶπον ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἶναι, καὶ ὑπάρχειν ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἃ μάλιστα τῶν ῥημάτων τὴν τοῦ Πνεύματος σημαίνουσιν ὑπαρξίν. Οἱ δὲ δυτικὸι Πατέρες τε καὶ διδάσκαλοι, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Ἐκ τοῦ Υἱοῦ δ' ἂν ἀκούων, εἰ μὴ τὴν τοῦ Υἱοῦ νῆσας ὑπόστασιν, θαῦμα ἂν εἴη. ἼΙ σὺ γε οὐδ' ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως εἶπες ἂν εἶναι τὸ Πνεῦμα, εἰ μὴ ὁ Νύσσης Γρηγόριος μόνος, καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ τῶν ἑαυτοῦ λόγων, Πνεῦμα τὸ τῆς πατρικῆς ἐκπορευόμενον ὑποστάσεως εἶρηκιν. Ἀλλὰ τὸ ἐκ Πατρὸς ἀκούων, οὐ πλήρης πᾶσα Γραφή, πάντα ἂν μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ Πατρὸς ἐνδείξις ὑπόστασιν, ὡς σφῆδρα γε ταυτὴ παιδικῆς διανοίας. Πότερος οὖν ὑμῶν οὐδὲν ὕγιες συνάγει εἴτε αὐτῆς, εἴτε Βέκκου, ὁ λόγος ὀρκεῖ παραστῆται.

Τοῦ Βέκκου εἰς τὴν ια'.

Ἐπειδὴ ἀκούοντες τινες τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ, λέγουσιν ἄλλο εἶναι τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ ἄλλο τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως, μὴ δύνασθαι συνάγειν ὡς τὸ Υἱὸς ἕνομα ὑποστατικόν ἐστιν ὄνομα, καὶ ὁ λέγων ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ, ὅλον δηλοῖ τὸν Υἱόν,

ουσίαν δηλαδή ενυπόστατον, εις λαμπρόν εξαγχον Α τῆς ἀτόπου αὐτῶν ἐπινοίας, συνελέγησαν αἱ παροῦσαι Γραφικαὶ ῥήσεις, αἱ δηλοῦσαι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν γεννηθῆσαι. Ὁμολογημένου γὰρ μίαν εἶναι τὴν ἐκ Πατρὸς γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, πῶς ἔστι διαφέρειν τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως; εἰ μὴ τις βλασφημῶν προδήλως ἐθέλοι λέγειν ἄλλην μὲν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, ἄλλην δ' ἐκ τῆς ὑποστάσεως. Προστίθενται δὲ ταῖς τοιαύταις ῥήσεσιν εἰς συγκρότησιν τῆς τοιαύτης ἐννοίας καὶ ῥήσεις ἕτεραι, δηλοῦσαι τελείαν οὐσίαν, καὶ τέλειον θεῶν λέγεσθαι τὸν Πατέρα, καὶ τελείαν οὐσίαν τὸν Υἱὸν, καὶ τελείαν οὐσίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Τοῦ Παλαμῆ.

Ὅταν τι μίᾳ οὐσίᾳ ἢ καὶ ὑποστάσει, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνης φυσικῶς ἔχον ὅποις ἴδιον τὴν ὑπερξῆν, καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως ἐκείνης ταύτην ἔχει. Καὶ ἀντιστρόφως πάλιν ὁ γὰρ ἂν ἐκ τῆς ὑποστάσεως ἐκείνης ἢ, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἐστίν. Ὅταν δὲ μίᾳ μὲν οὐσίᾳ ἢ, οὐδεμιᾷ δὲ ὑποστάσει, ἀλλὰ πλειόνων, τὸ ἐκ τῆς μίᾳς ἐκείνης οὐσίας οὐκ ἐκ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων ἐστίν, ἀλλ' ἐκ μίᾳς τινος αὐτῶν. Ἐπεὶ οὖν ἡ ἀνωτάτη καὶ προσκυνητὴ Τριάς ἡμῶν μίᾳ φύσει ἐστίν ἐν ὑποστάσει τριτὴν, οὐ πᾶν τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν ἔχον ἐκ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων ἐστίν, ἀλλ' ἐκ μίᾳς τινος αὐτῶν, δηλαδή τῆς πατρικῆς ὅτι ἐκ ταύτης γὰρ μὴ εἶναι οὐκ ἐνδέχεται. Οὐκοῦν οὐχὶ καὶ ἐξ ἑτέρας, ἀλλ' ἐκ μόνης, εἴπερ ἐκ μίᾳς. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἕκαστος γὰρ ἡμῶν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Ἀδάμ, οὐκέτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ὅτι μίᾳ μὲν οὐσίᾳ ἢ τῶν ἀνθρώπων ἦν, πολλὰ δὲ ὑποστάσεις. Ἀνθρωπίνης δὲ τὴν ἀρχὴν μίᾳ οὐσίας οὐσίας τε καὶ ὑποστάσεως, ἐκ μίᾳς καὶ τῆς αὐτῆς ὁ Κάϊν ἀνθρωπίνης οὐσίας τε καὶ ὑποστάσεως ὑπῆρχε τοῦ Ἀδάμ. Δυσὶν δὲ ἀνδρῶν ἤδη καθ' ὑπόστασιν τελούντων, ὁ Ἐνὼχ ἐκ τῆς οὐσίας μὲν ὑπῆρχε τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ μόνης τοῦ Κάϊν. Ὁ οὖν Βέκκος οὗτος διατεινόμενος ἐνταῦθα καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, εἴπερ εἶναι θεολογεῖται ἐκ τῆς φύσεως, μίαν εἶναι δείκνυσι φρονῶν ὡς περ οὐσίαν οὕτω καὶ ὑπόστασιν ἐπὶ Θεοῦ, τὸν Υἱὸν ἢ τὸν Πατέρα τελείως ἀθετῶν ὁ τάλας ὁ πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ἐκ μόνου τοῦ Υἱοῦ τὴν ὑπερξῆν εἶναι τοῦ Θεοῦ Πνεύματος δείκνυς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ῥητῶν, ἃ τελείαν θεολογοῦσιν οὐσίαν εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ τελείαν οὐσίαν τὸν Υἱὸν, ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ τὸ ἐνιαῖον καὶ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας ἐπιγινώσκει τῶν τριῶν, ἀλλ' ἐνθεωρεῖν πειράται πληθυσμὸν τινα, καὶ διαφορὰν κατ' αὐτὴν ἀφρόνως.

Τοῦ σοφοῦ Νικαίου.

Ὡς σφίδρα γε εὐκόστα εἰς τὴν θεολογίαν εἰσάγετε παραδείγματα! Τοῦτο ὑμῖν ὁμολογουμένως τῆς πλά-

Filium; nimirum substantiam subsistentiam habentem; ad suam absurdam opinionem egregie corrigendam et confutandam collectae sunt praesentes a sanctis in scriptis relictæ sententiæ, quæ indicant ex substantia Patris Filium gigni; concesso enim unam esse generationem Filii ex Patre; qui fieri potest, ut illud ex substantia, et illud ex hypostasi inter se differant? nisi quis manifeste blasphemans dicere velit, aliam esse generationem Filii ex substantia Patris, aliam ex hypostasi. Ad hæc dicta in approbationem hujus intelligentiæ addimus alia quæ denotant perfectam substantiam, perfectamque Deum dici Patrem, et perfectam substantiam Filium, atque perfectam substantiam Spiritum sanctum.

B

Palamæ.

Cum aliquid ex una substantia, et hypostasi constat, quod ab illa substantia naturaliter quomodocumque existentiam habet, ex illa quoque hypostasi eam habet. Et contra: Quod enim ex illa hypostasi est, etiam ex illa substantia existit. At vero, cum aliquid unius quidem est substantiæ, nullius autem hypostaseos, sed plurium, quod ex illa una substantia, non etiam ex reliquis personis, sed ex una aliqua illarum est. Quoniam igitur suprema atque colenda nostra Trinitas una constat natura in tribus hypostasibus, non omne quod ex substantia hypostasim habet, ex reliquis personis existit, sed ex una aliqua illarum, paterna videlicet. Ut enim ab illa non sit, fieri non potest. Non igitur et ex alia, sed a sola, siquidem ex una: illuc patet in hominibus: unusquisque enim nostrum ex Adami substantia est, non amplius autem et ex persona illius; quia una est hominum substantia, multæ personæ. Cum autem a principio una substantia et persona humana constaret; ex una eademque virili substantia et persona Adami productus est Cain. At vero duobus hominibus, secundum personas in rerum natura jam constitutis, Enoch ex substantia quidem Adami, non autem et ex sua persona, sed ex persona solius Cain constabat. Itaque iste Vecceus hoc loco asseverans, etiam ex persona Filii esse Spiritum, siquidem, ut asserunt theologî, est ex natura; ostendit se in ea esse sententia, ut opinetur, unam esse in Deo, tanquam substantiam, sic et personam, Filium vel Patrem penitus rejiciens miser, et præterea ex solo Filio existere divinum Spiritum docens. Quin etiam ex sententiis quibus perfectam substantiam esse Patrem, et perfectam substantiam Filium, atque similiter Spiritum sanctum sacri theologî ostendunt; non unicam et indifferentem trium personarum agnoscit substantiam, sed multitudinem quandam ipsius, ac differentiam imprudenter observare conatur.

Sapientis Nicæni.

Quam valde convenientia exempla in theologiam introducitis! Id profecto vobis causa existat erro-

ris, quoniam de divinis humana sapitis, et que hic sunt juxta id omnia, quod intelligi potest, eo transfertis. At enim cavendum ne sit nefas talia de illa ineffabili Trinitate sentire; oportet enim etiam unitatem, atque singulare Deitatis præter Trinitatem personarum ipsi servare; non autem in trinos deos incurrere. Quod vos istis rationibus astruitis. Non enim veluti tres homines, communem suam substantiam, humanitatem inter se communicant, sic etiam divina personæ Trinitatis divinam essentiam participant; sed illorum quidem eadem est non numero, sed specie humanitas; ideo etiam tres numero constant homines. Sacrosanctæ autem Trinitati eadem numero est divina essentia, et unus sunt numero Deus; et ipsa quidem in divinis personis subsistit, estque unum subsistens cum singulis personis. Humanitas autem neque est subsistens in particularibus hominibus, neque unum subsistens cum singulis individuis constituit. Ex quo fit ut quod ex substantia hominis est, non etiam ex persona omnium sit. Etenim Cain, cum ex substantia, seu natura sit Adami, atque Abelis, ex Adami quidem natura cum sit, etiam ex illius persona foret: non quia ex ipsius substantia sit, sed quoniam omnino ex ipsius persona est, cum ipsum nactus fuerit suam causam. Ex substantia vero Abelis constans, non etiam ex ipsius persona est; siquidem Abelis persona non numero, sed solummodo specie substantiam cum Adamo participat. Neque vero subsistentem in se habet suam substantiam, neque unum subsistens cum sua persona constituit. Quod autem ex Patris et Filii est substantia, nihil obstat quominus et ex persona illorum sit. Quin etiam maxime est necessarium, cum hæc substantia Patri ac Filio, non tantum specie secundum hominum exemplum, sed eadem numero, atque communis existat. Et in ipsis præterea divinis hypostasibus, paternitate, inquam, et filiatione subsistat. Nescio igitur quid sibi velint exempla ista discrepantia; vel quid ex ipsis aliquis concludere queat? At fortassis talis est animus, qui semel concertare constituerit; et perspicuis evidentibusque rebus adversatur, et a veritate abhorret; ut etiam in prærupta horrendaque saxa præcipitare sese non extimescat, dummodo his nocere se credat, quos sibi adversarios arbitratur; qualis est et præsens argumentatio, quibus hoc in loco agit, aperto in tornarium numerum deorum decidens. Is autem et suum ipsius crimen aliis ascribere non erubescit. Et illi sane, qui antea Spiritum sanctum impugnabant, cum ex Patre vel Filio ipsum esse audirent, illud quidem ex hypostasi admittebant: at ex natura ipsorum esse, hoc vero aspernabantur. Nunc alterum istud bellum cum eo gerunt, cum illud sane ex substantia laudent, ac probent, illud ex hypostasi respuant. Ita nunquam intermittit hostis Ecclesiæ scandala excitare: quæ quidem necesse est evenire, non tamen illum, ex quo proveniunt. Quanquam illis

νης, τὸ αἰτιον, ὅτι περὶ τῶν θεῶν φρονεῖτε ἀνθρώπινα, κάκει τὰ ἐνταῦθα κατὰ πᾶν ἔλατε τὸ νοούμενον. Ἀλλὰ μὴ οὐ θεμιτὸν ἢ τοιαῦτα περὶ τῆς ἀπορρήτου Τριάδος ἐκείνης φρονεῖν. Δεῖ γὰρ αὐτῆ καὶ τὴν μονάδα φυλάττειν, καὶ τὸ ἐνικὸν τῆς θεότητος πρὸς τῆ τῶν προσώπων Τριάδι, ἀλλὰ μὴ εἰς τριθεῖαν ἐκπίπτειν· ὃ τούτοις ὑμεῖς τοῖς λόγοις κατασκευάζετε. Οὐ γὰρ ὡσπερ οἱ τρεῖς ἄνθρωποι τῆς κοινῆς αὐτῶν οὐσίας τῆς ἀνθρωπότητος κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις, οὕτω καὶ τὰ θεῖα τῆς Τριάδος πρωτοῦτα τῆς θείας οὐσίας· ἀλλ' ἐκείνων μὲν εἶναι, οὐκ ἀριθμῶ ἢ αὐτῆ ἀνθρωπότητος ἐστὶ· διὸ καὶ τρεῖς εἰσι τῶ ἀριθμῶ ἄνθρωποι· τῆ δὲ θεῖα Τριάδι ἢ αὐτῆ ἀριθμῶ ἐστὶν ἡ θεῖα οὐσία εἶπουν θεότις· καὶ διὰ τοῦτο καὶ μία οὐσία καὶ θεός εἰσιν εἰς ἀριθμῶ. Καὶ αὐτῆ μὲν ὑφ' ἐστῶσα ἐν ταῖς θεαῖς ἐστὶν ὑποστάσεων, καὶ ἐν ὑφ' ἐστῶσι μεθ' ἐκάστης τῶν ὑποστάσεων ἡ δὲ ἀνθρωπότης οὐτε ὑφ' ἐστῶσα ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἀνθρώποις, οὐτε ἐν ὑφ' ἐστῶσι ἐστὶ μεθ' ἐκάστου ἀτόμου. Ὅθεν τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν ὄν οὐ καὶ ἐκ τῆς πάντων ἐστὶν ὑποστάσεως· καὶ γὰρ ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Ἀβελ οὐσίας ἢ φύσεως ὄν ἐκ μὲν τοῦ Ἀδὰμ εἶη ἂν καὶ τῆς ὑποστάσεως, οὐχ ὅτι ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας, ἀλλ' ὅτι ὅπως ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐστὶν ὑποστάσεως, αὐτὸν ἐσχηκὸς αἰτιον· ἐκ δὲ τοῦ Ἀβελ τῆς οὐσίας ὄν οὐκ ἐστὶ καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, εἶπερ ἢ τοῦ Ἀβελ ὑπόστασις οὐτ' ἀριθμῶ ἀλλ' εἶδει μόνον τῆς αὐτῆς κοινωνεῖ τῶ Ἀδὰμ οὐσίας. Οὐτε δὲ ὑφ' ἐστῶσαν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, οὐτε ἐν ὑφ' ἐστῶσι μετὰ τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως. Τὸ δὲ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ οὐσίας, καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν ὑποστάσεως, οὐδὲν κωλύει. Μῆλλον δὲ καὶ πᾶσα ἀνάγκη εἶναι, ταύτης τῆς οὐσίας ἀριθμῶ τῆς αὐτῆς καὶ κοινῆς οὐσης τῶ Πατρὶ καὶ τῶ Υἱῷ, ἀλλ' οὐκ εἶδει μόνον κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων παράδειγμα, καὶ ἐτι ὑφ' ἐστῶσι ἐν ταῖς θεαῖς ὑποστάσεσι ταύταις, τῆ πατρότητι καὶ υἱότητι, λέγω. Ὅστε ἂν καὶ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ μὴ τῆ τούτου ἀντέπιπεν ἰδιότητι, τῆς αὐτῆς ἀριθμῶ καὶ κατὰ τοῦτο τῆς οὐσίας κατηγορουμένης ἐκείνης, καὶ ὑφ' ἐστῶσι ὁμοίως κἂν τούτῳ. Οὐκ οἶδα οὖν τί τὰ ἀνόμοια ταῦτα παραδείγματα βούλεται· ἢ τί δυνατόν συμπεράνειν ἐκ τούτων; Ἀλλ' ἴσως τοιοῦτόν ἐστιν ἀπὸ ἐρίσειν ἱεροθεμένη ψυχῆ· καὶ πρὸς τὰ θεῖα ἐνίσταται, καὶ τὴν ἀλήθειαν δυσχεραίνει, οὐκ ὀκνεῖσα καὶ κατὰ μεγάλων κρημνῶν κυλιστῆν, ἂν μόνον τι ἕρῃ οἴηται κατ' ἐκείνων, οὗς αὐτῆ μαχομένους ἡγεῖται· οἶός ἐστι καὶ ὁ παρῶν λόγος, εἰς τριθεῖαν προδήλως ἐκπίπτων οἷς ἐνταῦθα φησιν. Ὅ δὲ καὶ ἀνευ τοῦ αἰσχύνοσθαι ἑτέροις τὸ ἴδιον ἐγκλημα ἐπιγράφεται φέρων. Καὶ οἱ μὲν πρὶν μαχομένοι τῶ Πνεύματι τῶ ἁγίῳ, ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτὸ ἀκούοντες, ἢ τοῦ Υἱοῦ, τὸ μὲν ἐκ τῆς ὑποστάσεως ἀπεδέχοντο, τὸ δὲ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, τοῦτο δὲ ἀπρηνοῦντο· νῦν δὲ πόλεμον τοῦτον ἕτερον αὐτῶν πολεμοῦσι, τὸ μὲν ἐκ τῆς οὐσίας δεχόμενοι, ἀρνούμενοι δὲ τὸ ἐκ τῆς αὐτῶν ὑποστάσεως. Οὕτως οὐδέποτε διαλείπει σκάνδαλα ὁ ἐχθρὸς τῆ Ἐκκλησίας ἐγείρειν· ἢ ἀνάγκη μὲν εἶναι

ὄν, οὐαὶ δὲ ὁμῶς δι' οὗ ἐρχεται! Καίτοι ἐκείνοις ἄ μὲν καὶ τις ὑπῆρχε ἴσως συγγνώμη, μᾶλλον δ' ἔγνος συγγνώμης, ἔχουσι τινὰ προάγειν εἰς μαρτυρίαν, ἐκ μὲν τῶν θεῶν ὑποστάσεων ὄντα, μὴ μέντοι καὶ τῆς οὐσίας· τούτοις δὲ ποῖα ἔσται παραίτησις, ἐκ μὲν τῆς οὐσίας ὁμολογοῦσιν, ἀρνούμενοις δὲ τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως εἶναι, ὧν τὴν αὐτὴν τὰριθμῶ οὐσίαν συντίθενται; Οὕτως ἀσύμβατα καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ φασί.

Τοῦ Βέκκου εἰς τὴν 18'.

Ἐπειδὴ εἰσὶ τινες ἀποτολμῶντες λέγειν, τὸ ἀναβλύζειν, καὶ προϊέναι, καὶ ἐκλάμπειν, καὶ πεφηνέναι ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, μὴ δηλοῦν τὸ οὐσιωδῶς καὶ ἐνυποστάτως ὑπάρχειν αὐτὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τῶν Πνευματικῶν χαρισμάτων διανομήν εἰς Πλεγχον τῆς τοιαύτης ἀνοίας ἐξελέγησαν αἱ παρούσαι γραφικαὶ ῥήσεις, αἱ δηλοῦσαι ἀναβλύζειν, καὶ ἐκλάμπειν καὶ πεφηνέναι τὸν Υἱὸν ἐκ Πατρὸς· αὐτὸ γὰρ δὴ τις ἐραεῖ, ὡς οὐχ ὁ Υἱὸς ἐστὶν ὁ ἀναβλύζων καὶ ἐκλάμπων, καὶ πεφηνὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐσιωδῶς καὶ ἐνυποστάτως, ἀλλὰ τὰ χαρίσματα.

Τοῦ Παλαμι.

Τὸ γεννητῶς ἐκ τινος, ἢ ἐκπορευτῶς τὴν ὑπαρξίν ἔχον ἐξ αὐτοῦ καὶ προϊέναι λέγεται καὶ ἐκπέμπεσθαι καὶ ἐκλάμπειν, εἴπερ φῶς ἐστὶ, καὶ ὅσα παραπλήσια τούτοις. Οὐ μὴν πᾶν τὸ προϊόν, ἢ ἐκπεμπόμενον, ἢ ἐκλάμπων ἐκ τινος, καὶ ἐξ ἐκείνου γεννητῶς, ἢ ἐκπορευτῶς τὴν ὑπαρξίν ἔχει, καὶ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ἐστίν. Οὗτος δὲ ὁ τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας συγγραψάμενος τόλμαν ἐγκαλεῖ τοῖς εὐσεβῶς καὶ νουνεχῶς φρονοῦσι τολμητίας ὧν περὶ τὸ δυσσεβεῖν αὐτός.

Τοῦ Νικαίας.

Φάθι καὶ τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν ἐπὶ μὲν τῆς ἐκ Πατρὸς προόδου Υἱοῦ τε καὶ Πνεύματος ταυτὸν ταῦτα δύναται τὰ ὀνόματα, τὸ τε γεννητῶς ἢ ἐκπορευτῶς προϊέναι, καὶ τὸ ἀναβλύζειν, ἢ πηγάζειν καὶ τᾶλλα· ἐπὶ δὲ τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος προαγωγῆς οὐ ταυτὸν τὸ πηγάζειν καὶ τᾶλλα τῷ ἐκπορευέσθαι. Ἢ διατί τὸ μὲν ἐκπορευόμενον καὶ πηγάζει, οὐ μέντοι καὶ τὸ ἀνάπαλιν; Ἀλλὰ μὴ οὕτως ἀπλῶς συμπεραίνε χάριν τοῖς ἀκρωμένους αἰτῶν. Εἰ δ' αὐτὸς ἄνευ ἀποδείξεως λέγων οἶε τι γενναῖον ποιεῖν, ἐροῦμεν καὶ ἡμεῖς ἀπλῶς οὕτως, ὧν σὺ φῆς τάναντία· καὶ ἴσως πιστευθησόμεθα μᾶλλον, καθόσον ἐροῦμεν καὶ βίβλιον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν κτισμάτων ἴσως τοῦτο εὐρεθήσεται, τὸ πεμπόμενον ἐκ τινος, ἢ προϊόν, ἢ πηγάζον, ἢ ἀναβλύζον, μὴ ἐξ ἐκείνου τὴν ὑπαρξίν ἔχειν· ἐφ' ὧν ἄλλο ἐστὶ πρᾶγμα τὸ εἶναι, καὶ τὸ πέμπεσθαι ἕτερον. Καίτοι γε οὐδὲ διὰ πάντων ἐφαρμόζει τοῦτο τῶν ὀνομάτων. Τὸ γὰρ ἐκ τοῦ πηγάζον, ἢ ἀναβλύζον, μὴ καὶ ἐξ ἐκείνου ὑπάρχειν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν εἴποιμεν. Ἐπὶ δὲ τῆς θείας Τριάδος τίς ὁ λόγος, τὸ μὲν ἔχον ἐκ τινος τὸ εἶναι καὶ ἐξ ἐκείνου πηγάζειν, τὸ δὲ πηγάζον μὴ καὶ ἐκ τούτου ὑπάρχειν; ἐφ' ἧς τὸ πηγάζειν καὶ προϊέναι, καὶ ἐκπορευέσθαι, ἔτι δὲ καὶ τὸ πέμπεσθαι ἐν πρᾶγμα

quidem dicta quædam, quæ ex divinis personis habeant, non tamen, et ex substantia in testimonium adducere valentibus, forte aliqua venia danda erat, seu potius vestigium veniæ. At vero istis ex substantia quidem esse concedentibus, ex personis autem negantibus, quarum eandem numero substantiam fatentur, quænam erit excusatio? Ita tum a se ipsis, tum a veritate plurimum dissident atque discordant.

Vecci in duodecimam.

Quoniam sunt nonnulli, qui temere dicere audeant, emanare Spiritum ex Filio, ac procedere, et elucere, atque esse non substantialiter, et per modum subsistendi ipsum esse a Filio; sed ab ipso donorum spiritualium divisionem significare. In confutationem ejusmodi amentitiæ collectæ sunt præsentibus litteris consecratæ sententiæ, quæ Filium ex Patre emanare, et elucere, atque esse plane ostendant. Non enim certe dicet aliquis dona, sed non Filium esse, qui substantialiter a Patre, et per modum subsistendi emanet, luceat atque existat.

Palamæ.

Quod per modum generationis, seu processionis ab aliquo existit, ab eo quoque procedere, ac mitti, atque elucere dicitur, quandoquidem lumen exstat, et quæcumque alia his similia. Non tamen omne quod procedit, seu mittitur, seu elucet ab aliquo, ab ipso quoque per modum generationis vel processionis constat, atque in propria persona existit. Iste autem, qui has inscriptiones composuit, eos qui pie prudenterque sentiunt, audaciæ atque temeritatis accusat, cum ipso sit audax ad impietatem.

Nicæni.

Necessitatem quoque afferas, propter quam in Filii et Spiritus ex Patre processu ista nomina per modum generationis seu processionis procedere, et emanare, vel scaturire, cæteraque idem inter se valent; in productione autem Spiritus ex Filio emanare, et id genus reliqua, non idem sunt cum procedere. Vel exponas rationem cur quod procedit, etiam emanat, non tamen et contra? Non autem ita simpliciter concludas, quod probandum est, gratis ab auditoribus tibi concedi postulans. Sin autem tu nihil probando, tantum dicendo, præclarum aliquid facere te existimas, dicemus etiam nos ita simpliciter eorum contraria, quæ tu asseris. Forte etiam majorem nobis præstabunt fidem, quatenus dicemus et melius. Etenim in creaturis id forsitan invenietur, quod ab aliquo mittitur, vel procedit, vel emanat, seu scaturit, ut non etiam ab ipso existentiam habeat; in quibus aliud est esse, et aliud mitti. Quanquam etiam neque ipsis rebus creatis universe, atque per omnia id nominum congruit. Quod enim ex aliquo emanat, atque instar fontis scæti, ut non etiam ab ipso sit, nescio quomodo dixerim. At vero in sanctissima Trinitate, ubi scaturire, et proficisci, atque proce-

dore, adhuc autem et mitti unam rem significant, licet quandoque ratione differant; quæ ratio est ut quod ab aliquo habet esse, ab eo quoque profuit, quod autem profuit, non etiam ab eo existat? Ergo neque ista ratio recte a te dicta est, neque aliquid quod sanum atque solidum sit, vel necessarium affert. Nimirum sibi germanis, et antecedentibus rationibus respondet, et æqualem illis, atque sibi ipsi imbecillitatem ac vanitatem testatur.

MONITUM.

Bessarion cardinalis, visis Inscriptionibus patriarchæ Yecci et ineptissima contra eas confutatione Gregorii Palamæ, aliam ipso confutationem adversus Palamam tuendo Yeccum Græco composuit. Quæ omnia, ut manifesta fierent doctis, ipsemet Latina reddidit. Orationem quoque Græcam, quam miserat Lascari Philanthropino Latino vertit. Epistolam item exhortatoriam, creatus jam patriarcha Constantinopolitanus Græce scriptam ad omnes Græcos in Latinum transtulit. Quæ Latina versio cum minime nota esset Petro Arcudio, ipso quoque eadem Græca Bessarionis Latina fecit. Et quoniam Latina Bessarionis vitio amanuensis multis mendis scatent, ut videre est in bibliotheca Vaticana, Arcudius vero ad majorem claritatem quasi verbatim ea convertit; quidam utraque typis esse eundem censuerunt. Hoc itaque non te lateat, benigne Lector.

BESSARIONIS

DEFENSIONIS RECTI CATHOLICQUE DOGMATIS LATINORUM,
VIDELICET

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI CONTRA HÆRETICUM ILLUD IMPUGNANTEM
GRÆCE LATINEQUE PER EUM EDITÆ.

Post concilium Lugdunense, tempore Gregorii X celebratum, in quo per suos oratores Græci uniti fuerunt Ecclesiæ Romanæ: Spiritumque sanctum ex Patre et Filio procedere professi sunt, prout Ecclesia catholica credit et profitetur: quidam patriarcha Constantinopolitanus nomine Yeccus, huic veritati adhærens ad impugnationem adversariorum, quorum adhuc magnus exstabat numerus, omnium Græcorum doctorum volumina magno studio revolvens, cunctas eorum auctoritates ad hanc rem facientes in unum collegit, et aliquibus per eum titulis præpositis, prout ex continua contentione, quæ tunc fiebat, videbatur necessarium esse, ut puta quod Spiritus sanctus sit ex Patre et Filio: quod ex Patre per Filium, quod immediate ex Patre, et sic de similibus. Unicuique horum titulorum varias diversorum doctorum auctoritates adaptavit; probans per eas quod sibi propositum erat: verbi gratia, in primo capitulo adducit auctoritates, quibus probatur Spiritum sanctum esse etiam ex Filio; alias deinde probantes ex Patre esse per Filium; demum ad demonstrandum idem esse dicere ex Patre et Filio, atque ex Patre per Filium, ut instruat nos, cum audimus doctores Græcos Spiritum sanctum ex Patre per Filium theologantes idem intelligere nos debere, ac si audiremus ex Patre et Filio eos dicentes; alias auctoritates adducit æquivalentiam Istarum præpositionum in theologia significantes. Et huic titulo, cæterisque omnibus quoddam argumentum suum præposuit,

nam intentionem declarans, et auctoritatum intelligentiam optime hoc modo quod sibi erat propositum concludens. Post Yeccum prædictum nonnullis annis quidam apud Græcos Gregorius nomine, cognomine Palamas, de quo magna existimatio apud Græcos fuit, veritati catholice circa hunc articulum contrarius, et hostis apertus, paucis volens omnem Yecci prædicti laborem enervare, argumentis prologisque ejus contradixit: volens probare auctoritates propositas, non eam quam ille dicebat, sed longe aliam intentionem habere. Quæ si vera fuissent, totus labor patriarchæ prædicti evanisset. In hac tamen opinione nullis annis homines permanserunt. Cum autem hoc utriusque opus ad manus mei Bessarionis S. R. E. cardinalis episcopi Tusculani, tunc archiepiscopi Nicensi, pervenisset, non passus sum, nec tempore animo tuli, ut et communem doctores calumniam paterentur, et pro convicto, atque profligato falso ab aliquibus hic sapientissimus vir Yeccus patriarcha putaretur. Quare contra Palamam et ejus fœcundas et apparentes contradictiones me opposui, probans pro posse auctoritates productas illam intentionem habere quam Yeccus sapientissime dicit; non quam Palamas calumniose exponit. Quæ præsupposito omnes auctoritates optime faciunt ad propositam rem, et veritas per omnia luce clarius apparet intuentibus. Proponuntur igitur primum argumenta sive prologi Yecci, deinde Palamæ ad ea contradictiones, demum nostræ defensiones.